

Майстер історико-біографічного жанру

*5 серпня 85 років від дня народження
видатного українського письменника*

Юрія Хорунжого

(1937-2007)

Ніхто нас не обстоїть, якщо
ми самі собі не дамо ради.

Юрій Хорунжий

Він належить до плеяди українських майстрів слова ХХ століття - творців вітчизняного художнього історико-біографічного життєпису. За понад сорок років плідної праці письменник створив більше 30 захоплюючих романів, повістей, сімдесяти есеїв - портретів, низки новел (близько сорока), що заповнюють «білі плями» нашої історії. Він автор: 45 особистих і гуртових книжок; 400 статей; досліджень про життя і творчість видатних діячів культури і науки та української історії, зокрема репресованих; рецензій на книжки інших авторів; кількох наукових і науково-популярних статей із геофізичної науки та екологічних проблем. Ним упорядковано і підготовлено до друку десять художніх і документальних книжок інших авторів. Відомий він і як перекладач творів польських письменників – гумористів Єжі Віттіліна, Януша Осенки, Ядвіги Рутковської, Людвіга Гурського, Марека Антоні Василевського, Фелікса Дерещького, Станіслава Дейгера, надрукованих в журналі «Всесвіт» в 70-х роках.

Юрій Хорунжий – письменник, який своєю творчістю дослідив історію України впродовж трьох століть, крізь які йшла ціла плеяда національних патріотів, свідомих свого доленосного призначення. Юрій Хорунжий довів, що спроба української державності, започаткована Богданом Хмельницьким і продовжена через 60 років Іваном Мазепою, ніколи не полишала уми і серця української інтелігенції.

Його книги це заклик до нащадків шанувати талановитих людей, які залишили по собі великі справи і світлу пам'ять, цінувати їхню працю в ім'я України.

Юрій Михайлович Хорунжий народився 5 серпня 1937 року в Києві в сім'ї педагогів.

Прадід письменника Олексій Хорунжий був козацького стану, народився і проживав на Херсонщині, а його дружина, прабаба Євгенія, походила з князівського роду Святополків-Михайлівських.

Дід Юрія Хорунжого, Єрофій, був заможним селянином, мав добре господарство, був розкуркулений і разом з дружиною Гликерією висланий із села, а майно, будівлі, сад — забрані владою...

Батько, Михайло Іванович Хорунжий, викладач української мови і літератури у вищих і середніх навчальних закладах Херсона, Сум і Києва. Двічі зазнав політичних репресій — у 1929–1930 роках (справа Спілки визволення України) і у 1946–1956 років (за «антирадянські і націоналістичні» настрої). Його етапували на північ, до Комі, міста Інти, де він гарував на шахтах. Цілком реабілітований посмертно 1990 року. Новеліст і перекладач.

Коли почалася «хрущовська відлига», батько письменника написав низку табірних новел «Так було», але не встиг видати через швидкий кінець тої

«відлиги». Прочитали та високо поцінували їх письменники Григорій Кочур і Дмитро Паламарчук, з якими Михайло Іванович Хорунжий був на засланні. Видати їх вдалося частково 1992 року в часописі «Зона», і майже повністю 2000 року в альманасі «Український вісник». Батько став першим читачем і порадином літературних творів письменника. Прочитавши рукопис роману «Борвій», прорік йому успіх. Роман почали готувати до друку 1986-го, коли Михайло Іванович уже пішов з життя, тому цей роман присвята його пам'яті.

Мати, Хорунжа Юлія Єрофіївна, викладачка біології і географії у школі.

Після закінчення семи класів Юрій Хорунжий вступає до Київського геологорозвідувального технікуму, а згодом продовжує освіту заочно — в Московському інституті нафтохімічної і газової промисловості, який закінчує 1962, здобувши диплом інженера-геофізика. Від 1955 по 1978 роки Юрій Михайлович працював у геофізичних і геологічних експедиціях на території Росії, Казахстану, України.

У своїх спогадах письменник писав: «Що спонукало мене до письменницької праці? Ті кривди, які побачив під час роботи в експедиції, злидні, виступ Хрущова з розкриттям злочинів сталінізму, і, напевно, спрацювали татові гени... Адже він мав літературний хист, який не вдалося реалізувати через тодішні обставини...».

На літературні пошуки Ю.Хорунжого впливала бурхлива атмосфера 60-х років. Це і визначило творчу спрямованість його перших оповідань та повістей, серед яких «Вісім місяців – лише мить» (1967), яка і дала назву збірці, що побачила світ у видавництві «Молодь» за сприяння Г.Кочура, І.Дзюби, В.Стуса, а її літературним редактором був Ю.Бадзьо.

1977 року Хорунжий стає членом Спілки письменників України. 1979–1982 працює старшим редактором журналу «Україна». 1982–1995 перебуває на творчій роботі як письменник. 1987–1991 рр. працює у приймальній комісії Київської організації Спілки письменників України.

1995–1996 - директор Бюро пропагування художньої літератури при Спілці письменників України. 1991–1998 роках — голова творчого об'єднання київських прозаїків — на громадських засадах. 1988 обраний заступником голови республіканської комісії «Письменник і екологія» (голова — Юрій Щербак). Від 1988 до 2000 року — заступник голови клубу «Літописець» при Спілці письменників (голова - Валерій Шевчук), а від 2001 року — голова клубу. Усе — на громадських засадах.

Упродовж 1988–1991 років Хорунжий активний учасник багатьох акцій заради становлення Української держави. Так само й у своїх історико-публіцистичних статтях у цей період, загальний наклад яких, не враховуючи книжок, сягнув понад 2 000 000 примірників, пропагував ідею самостійності українського народу.

У 1991–2007 роках на громадських засадах Юрій Хорунжий редагує журнал «Зона» — видання Всеукраїнського товариства колишніх політичних в'язнів і репресованих. Часопис «Зона» містить матеріали, що надходили до редакції від потерпілих від комуністичного режиму: спогади політв'язнів, їхні літературні та публіцистичні твори, а також статті про репресованих і політичних в'язнів.

«...попіл мого батька, Михайла Івановича Хорунжого, двічі репресованого і який пройшов усі кола пекла сталінських таборів, попіл мільйонів-мільйонів політичних в'язнів-українців стукає в моє серце і сьогодні...», - писав письменник.

В своїй літературній творчості Юрій Хорунжий до біографічного жанру прийшов через історичний. Крім повістей та оповідань про геологів, молодих сучасників ним були книжки: «Давні мелодії», «Гонитва до мосту» («Скіфи», у співавторстві), «Коли промовляють фальконети» (доба Козаччини), «Таємна грамота» (про українських народників).

Твори письменника відзначаються особливим стилем, не зовсім притаманним історичним романам. Бо в них тісно переплітаються історичні документи та асоціативно - психологічні інтерпретації автора.

Роман «Борвій» вийшов 1987, його назва взята із однойменного вірша Михайла Старицького, якому і присвячений роман. Автор відтворює картину буремного життя видатного майстра пера, справжнього сина українського народу. Поряд з головним героєм багато дійових осіб — членів Київської Громади другої половини XIX століття: М.Лисенко, І. Нечуй-Левицький, В. Антонович, П.Чубинський, М.Драгоманов, П.Житецький, Софія й Олександр Русови, О.Кониський та інші, на яких ще у 80-ті роки XX ст, стояло клеймо «українських буржуазних націоналістів». Письменник першим наважився вивести їх із забуття.

Книги «Борвій», і «Садовський садить сад — з Марією і без» (2005) стали вагомим внеском Ю.Хорунжого не тільки в українську літературу та її біографічний жанр, а й в історію українського театру.

Працюючи над романом про М.Старицького, до рук Хорунжого потрапляє архів репресованої Людмили Старицької-Черняхівської. І він добивається 2000 року, за сприяння Івана Дзюби і Миколи Жулинського, видання у «Науковій думці», в серії «Бібліотека української літератури» книги «Вибрані твори» Людмили Старицької-Черняхівської зі своїми передмовою, коментарями та примітками.

Довелося Юрію Хорунжому бути і першовідкривачем документів які зберігалися аж у Петербурзі у військово-морському архіві Росії. Пов'язані вони були з життям та діяльністю державного діяча Григорія Полетики, якому присвячено роман «Злет і заземлення Григорія Полетики» (1994). «Відомий ученістю і знатністю...» Григорій Андрійович Полетика був найосвіченішою в Україні, водночас із Григорієм Савичем Сковородою, людиною XVIII століття. Він працював перекладачем у С.-Петербурзькій академії наук, згодом - в урядовому Синоді. Ним перекладено античних філософів та видано книжками їхні твори, зокрема афоризми мудрого римського стоїка Епіктета, грека Ксенофонта - про діла і бесіди Сократа. 1763 року у С.-Петербурзі побачив світ словник Полетики шістьма мовами: російською, грецькою, латиною, французькою, німецькою і англійською - чи не перший подібний словник у Російській імперії. Своім життям, творчістю і діяльністю він цілком заслужив оцінки, яку дав йому Михайло Грушевський в «Ілюстрованій історії України»: «Григорій Полетика - звісний український патріот».

Роман «Злет і заземлення Григорія Полетики» - це спроба дослідити питання, над яким сушать голови не одне покоління істориків. Чи був Григорій Полетика автором «Історії Русів»?

Кожний народ має своїх національних героїв, які в найкритичніший момент історії демонструють найкращі його риси, піднімають на боротьбу інших і беруть на себе відповідальність за майбутнє нації, ведучи її за собою. Однією з таких особистостей був Михайло Грушевський. Саме цю яскраву постать відтворив Юрій Хорунжий у своєму історико-біографічному романі «Вірую»(2001).

Назва роману символічна: як би не змінювався протягом життя світогляд та ідеї вченого і державотворця, але віра в Україну, її державність була для нього провідною зіркою. Роман Ю. Хорунжого цікавий насамперед тим, що написаний від першої особи: ніби сам герой сповідається наприкінці життя перед власним сумлінням, тверезо оцінює перемоги і поразки, вболіває за долю України і робить для неї все можливе...

Юрієм Хорунжим написано художній роман про гетьмана Івана Мазепу «Любов маєш — маєш згоду»(2003).

Після трьохсот років тотального замовчування більшість українців знали про нього або нічого, або тільки погане — «зрадник» і «перелюбник». І лише з кінця 80-х років минулого століття до нас поволі став повертатися справжній Мазепа — визначний державний діяч, мудрий політик, щедрий покровитель православної церкви та української культури, який був при владі двадцять два роки! Жодному гетьманові — ні до, ні після нього — такого не вдалося.

Патріарх української літератури Павло Загребельний казав, що історик знає факти, а письменник — душу. Хорунжий у своїй книзі намагався це поєднати, створюючи свого Мазепу не як суперпозитивного героя. Він — жива людина, з усіма притаманними кожній видатній особі якостями, як хорошими, так і поганими. Він міг бути мудрим, терплячим, люблячим, але, коли того вимагали обставини, ставав хитрим, підступним, навіть жорстоким.

Юрій Хорунжий розповідав, що, готуючись до роботи, годинами просиджував в архівах. Знайомився з літописними джерелами, документами тих часів, універсалами та листами самого гетьмана, читав праці відомих дослідників. І це міцне наукове підґрунтя роману відразу оцінили фахівці. Зокрема, доктор історичних наук, професор Києво-Могилянської Академії Юрій Мицик вважає, що такий твір набагато корисніший за псевдоісторичні фантазмагорії, що тільки захаращують мізки людей. Роман Хорунжого наближає нас до витоків, показує, як усе було насправді. Саме тому його персонажі — і дійсні, і вигадані — такі переконливі.

Ілюстрації до книги намалював народний художник України, лауреат Шевченківської премії Василь Лопата, автор української гривні. А ще ця книга письменника Юрія Хорунжого представлена до премії Дмитра Яворницького.

Документально-есеїстична книжка «Шляхетні українки» (2003) присвячена драматичним, в більшості випадків трагічним, долям Олени Пчілки, Людмили Старицької-Черняхівської, Марії Старицької, Оксани Стешенко, Вероніки

Черняхівської, Ірини Стешенко, Катерини Грушевської, Валерії О'Коннор-Вілінської, Надії Суровцової — щирих патріоток України, творців її культури.

У передмові до книги автор написав: «... Коли читач перегорне останню сторінку книжки, познайомившись із життям цих славних жінок, ще мало відомих загалом (це також спонукало мене до написання), їхніми діями, їхньою творчою культурною і громадською працею, то зрозуміє, що вони були справді шляхетні - не лише за своїм походженням, а й за своїм чином».

Презентація книги відбулася в колишній оселі Старицьких. Нині будівля входить до Музею видатних діячів культури України.

В 2005 прийшла до читача книга «Мужі чину», яка побачила світ завдяки видавництву ім. Олени Теліги та Філії Українського Національного Об'єднання у Монреалі. «Мужі чину» — цікава документалістика, з якою можуть позмагатися щодо абсолютної достовірності фактів багатотомні енциклопедичні видання, заповнює «білі плями» історії України. У цій галереї українських атлантів і каріатид — портрети видатних людей, імена яких золотими літерами записані на скрижалях української історії. Це вчений зі світовим ім'ям Володимир Вернадський і перший міністр освіти Іван Стешенко, меценат, видавець Євген Чикаленко і вічно молодий у пам'яті журналіст Валерій Марченко, студенти, котрі стали предтечею Майдану-2004, і народний Президент України Віктор Ющенко. «Ми спостерегли, що Історія — Дама примхлива, некваплива, але, врешті-решт, і прихильна до тих, хто прагне, старається, докладає чину. Та Україна, якою хотів її бачити герой нашого есею Пилип Орлик, через три століття, здається, таки збувається» - написав Юрій Хорунжий.

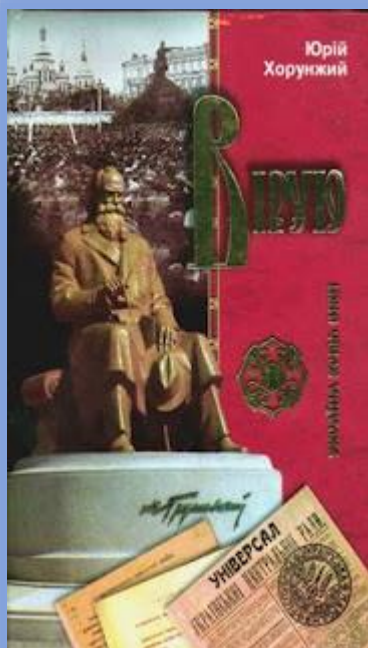
1990 року Ю. М. Хорунжий нагороджений літературною премією імені Андрія Головка за найкращу книжку року — «Серця міддю не окути».

За діалогію «Українські меценати. Доброчинність — наша риса» і «Шляхетні українки» удостоєний літературно-мистецької премії імені Володимира Косовського (2004).

Частину художніх творів і літературознавчих та публіцистичних статей Хорунжого перекладено на англійську і російську мови.

Юрій Михайлович Хорунжий похований на Київському міському кладовищі «Берківці».

Джерело: <https://slavutichlib.com.ua>

Хорунжий Ю. Вірую : роман про Михайла Грушевського / Ю.Хорунжий. - К. Школа, 2009. - 428 с.

Роман присвячений життю, творчості та діяльності українського історика, організатору української науки, політичному діячу і публіцисту, голові Центральної Ради, академіку, автору понад 2000 наукових праць Михайлу Грушевському (1866 – 1934).

Народившись в польському Холмі, зроставши на Кавказі (Ставрополь, Владикавказ), Грушевський завдяки впливу батьків, з дитинства душею був з рідною Україною, який і присвятив все своє свідоме життя. Починаючи з навчання у київському університеті Святого Володимира, продовжуючи свою наукову діяльність на посадах професора Львівського університету та дійсного члена Академії наук СРСР.

В романі детально зображені події перебування й діяльності Грушевського не тільки в Україні й в еміграції, а саме в Празі, Відні, Женеві (1919-1924), а й в період вигнання в Москві (1931 – 1934). Також автор недвозначно натякає про неоднозначність факту смерті Михайла Сергійовича під час лікування у Кисловодську...

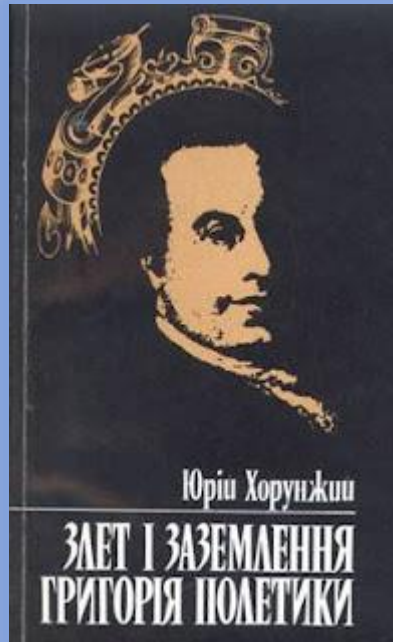

Хорунжий Ю. Борвій : роман про Михайла Старицького / Ю. Хорунжий . – К.: «Радянський письменник», 1987. – 475 с

Цей роман присвячений життю та творчості Михайла Петровича Старицького, видатного українського письменника, другої половини ХХ століття, поета, драматурга, прозаїка, перекладача, видавця, театрального та громадського діяча. Його п'єси «За двома зайцями», «Циганка Аза», «Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці», «Маруся Богуславка», трилогія про Богдана Хмельницького, роман про Устима Кармелюка, інші твори увійшли до скарбниці української класичної літератури.

В «Борвії» діяльність М.П. Старицького розкривається на фоні важкого періоду в громадському та культурному житті українського народу.

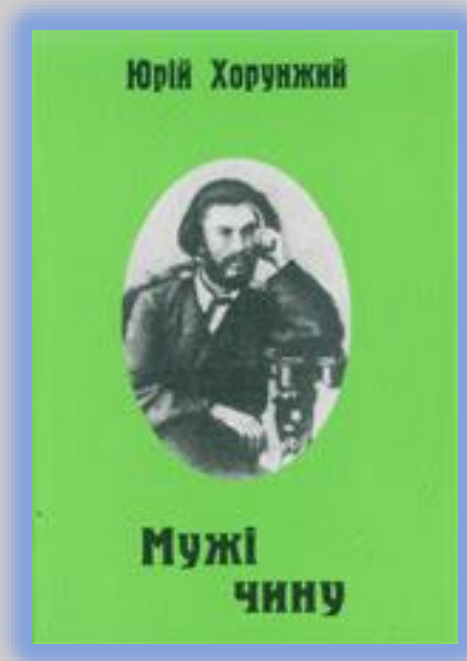
Хорунжий Ю. Злет і заземлення Григорія Полетики / Ю. Хорунжий . - К., «Український письменник», 1994. – 288 с.

Роман побудований в кількох часових площинах: від наших днів – углиб історії, до другої половини 18 століття. Головний герой – історик за фахом – обирає тему для своїх досліджень, а саме пошуків автора славнозвісної пам'ятки української літератури «Історія Русів». У застійний період історик зустрів чималий опір, йому намагалися нав'язати іншу, «сучаснішу» тему, цькували, хотіли звільнити з роботи і т. ін. Та він вистояв і дочекався свого часу, коли зміг працювати над тим, до чого лежала душа.

**Хорунжий, Ю. М. Шляхетні українки: есеї-парсуни / Ю. Хорунжий . — К. :
Видавництво імені Олени Теліги, 2003. — 207 с. : фотоілюстр.**

Документально-есеїстична книжка письменника Юрія Хорунжого присвячена драматичним, в більшості випадків трагічним долям жінок — щирих патріоток України, творців її культури, шляхетних не лише за походженням, а й за своїм чином: Олени Пчілки, Людмили Старицької-Черняхівської, Марії Старицької, Оксани Стешенко, Вероніки Черняхівської, Ірини Стешенко, Катерини Грушевської, Валерії О'Коннор-Вілінської, Надії Суворцової. Видання ілюстроване унікальними світлинами, зокрема з фотоархіву автора і музейних фондів.

Хорунжий Ю. Мужі чину / Ю. Хорунжий . – К.: «Вид-во ім. О. Теліги», 2005. - 421 с.

Вони не плакали, не стогнали, не скиглили, не сиділи на печі й не били себе в груди з демагогічними викриками. Вони працювали упродовж трьох століть і дещо встигли зробити й роблять для України. Ця книжка — про таких чоловіків дії: від творця першої Конституції Пилипа Орлика до студентів, які змінили політичний клімат у жовтні 1990-го і стали предтечею Народного вибуху 2004-го.

Ілюстрована унікальними документальними знімками.

Дерево пам'яті: книга українського історичного оповідання для ст. шк. віку: у 4 вип. — К.: Веселка, 1990—1993. Вип. 3: Світова історія / Упоряд. текстів та іл., автор передм. і прим. Ю. М. Хорунжий; худож. оформл. І. М. Гаврилюка]. — 1991. — 511 с.: іл. — (Б-ка «Золоті ворота»).

Ця книга поведе читача в найдавніші світи, в найвіддаленіші куточки землі, познайомить з життям, побутом і звичаями багатьох народів. Світова історія — від стародавніх шумерів і єгиптян, греків і римлян до країн і народів кінця XIX — початку XX століття — оживає з-під пера українських письменників, класиків і сучасників, чиї твори й склали третій випуск українського історичного оповідання.

Бібліотека ОІППО

серпень 2022 р.